

Kirkegårdens økonomi – tanker

Af Mogens Jensen

Provst

”Derfor ønsker jeg begravelserne omgivet af højtid. Thi der er ikke blot tale om at lægge de jordiske rester i jorden, men om at overtage den arvelod, som var den døde betroet, og gøre det med varsomhed uden at tabe noget, nu da urnen er knust. Det er vanskeligt at redde det hele. Man er længe om at samle de dødes skatte. Længe må man begræde dem, tænke over deres liv og fejre deres højtidsdage. Mange gange må du vende dig om for at se efter, om du har glemt noget.”

(Saint-Exupéry: Citadellet)

Gennem de seneste 28 år har jeg boet som nabo til Grindsted gamle kirkegård, hvor det for år tilbage var næsten umuligt at få et gravsted. Man måtte tage til takke med den nye kirkegård på den anden side eng og å. De gamle familiegravsteder på den gamle kirkegård rundt om kirken blev holdt i hævd, og de nye familier, der havde været så heldige alligevel at få et gravsted, fastholdt det gerne ud over den første fredningsperiode.

I dag er det ofte muligt at få gravsted på den gamle kirkegård. Man vender sig åbenbart ikke så mange gange som tidligere for at begræde de døde, tænke over deres liv, fejre deres højtidsdage og se efter, om man har glemt nogle af deres skatte. Der er sket en udvikling på kirkegården eller måske snarere en afvikling, som på mange kirkegårde enkelte gange minder om et seksårigt barns mund med huller i tandrækken. Mange steder er kirkegårdene derfor blevet for store i forhold til behovet med en dårligere driftsøkonomi til følge. Selv om fællesarealer

og sløjfede gravsteder ikke kræver samme arbejdsindsats som anlagte gravsteder, skal de holdes.

Skruer jeg tiden yderligere knapt 30 år tilbage, ser jeg et billede af en familie, der lørdag efter lørdag tog turen til kirkegården, hvor min storebror var begravet. Der gik vi og puslede om den lille have, han lå i, som vi gjorde det om haven derhjemme. Kirkegårdens udgift var at stille jorden til rådighed og klippe buksbomhækken, der afgrænsede hans gravsted fra nabogravstederne. Men ellers var der ingen lønudgift. Jeg kan huske forkert, men som jeg erindrer det, holdt alle i sognet stort set familiens gravsteder. I hvert fald mødte vi disse eftermiddage mange, der havde samme ærinde som os.

I dag har jeg familiemedlemmer begravet på tre forskellige kirkegårde, alle så langt fra min nuværende bopæl, at jeg ikke har mulighed for at komme der hver uge, så jeg betaler mig fra at få gravstederne passet. Og jeg betaler uden tvivl for lidt. Den opgørelse over kirkegårdenes samlede økonomi i Danmark, der bringes i Betænkning 1491 om Folkekirkens lokale økonomi, taler om et samlet underskud på kirkegårdsdriften på mere end 800 mio. kr. og har gjort op, at kun godt 1/3 af de samlede udgifter ved kirkegårdenes drift er indtægtsdækket, mens kirkeskatten må klare de sidste knapt 2/3.

Danmark er med rette kendt for og berømmet for sine smukke kirkegårde. Men det paradoksale er, at der gøres mere og mere ud af gravstederne i takt med, at vi kommer der sjældnere og sjældnere. Nok skal begravelserne være omgivet af højtid. Vi skal have et sted, hvor vi kan begræde vore døde, tænke over deres liv og fejre deres højtidsdage; men en kirke, der bruger en uforholdsmæssig stor del af sine midler på den kirkegård, der omgiver kirken, i stedet for på det, der sker inde i kirken, er kommet i ubalance. Såvel som Gud ikke er en Gud for døde, men for levende, er kirken ikke en kirke for de døde, men for de levende. Kunne en del af underskuddet på de 800 mio. kr. frigøres til flere præste- eller sognemedhjælperstillinger og påtrængende undervisningsopgaver, kunne der fås mere kirke for pengene i stedet for mere kirkegård.

Der er vel groft sagt på kort sigt to veje at gå for at nedbringe underskuddet: 1) at justere brugerbetalingen, så den dækker de reelle udgifter, og 2) at give driftsøkonomien et eftersyn for at finde muligheder for at nedbringe udgifterne uden at forringe standarden. På længere sigt kan det være på sin plads at tænke i nye baner omkring indretning og brug af kirkegårdene.

1) Brugerbetalingen

Der må skelnes mellem begravelseshandlingen som sådan og anlæg og vedligeholdelse af gravstedet i fredningsperioden. Med få undtagelser finder alle jordfæstelser/urnenedsættelser sted på folkekirkens kirkegårde eller på de kommunalt drevne kirkegårde i de større byer. Folkekirken har altså en form for monopolstatus på dette område, selv om den nye begravelseslov giver en lille åbning for alternative muligheder. Prisen for begravelsen må derfor ikke sættes højere end de faktiske udgifter, der er forbundet med jordarbejdet på kirkegården. På de folkekirkelige kirkegårde vil begravelsen ofte være gratis for medlemmer og dvs. betalt af kirkeskatten, mens ikke-medlemmer, som ikke har bidraget til kirkeskatten, betaler den fastsatte pris. Når aviserne med mellemrum bringer undersøgelser om kostbare begravelser, må folkekirken altså melde hus forbi. Det er ikke handlingen som sådan, der er kostbar, men måske den højtid, man vælger at omgive den med.

Diskussionen om kirkegårdstakster går da som regel heller ikke på selve jordfæstelsen, men på den efterfølgende vedligeholdelse af gravstedet i fredningsperioden, hvis denne vedligeholdelse købes hos menighedsrådet, enten som en årlig aftale eller en aftale for hele fredningsperioden (legat). Taksterne fastsættes af menighedsrådet; men provstiuudvalget skal tilse, at der er ensartede takster inden for et ligningsområde (en kommune), så kirkeskatten ikke skal dække en uforholdsmæssig stor del af kirkegårdsdriften i et enkelt sogn på bekostning af andre sogne i samme kommune.

Spørgsmålet er, hvor stort et tilskud kirkeskatten skal yde til vedligeholdelse af det enkelte gravsted, eller om der overhovedet skal ydes tilskud. Jeg er af den opfattelse, at vi, der har gravstedet, enten må holde det selv eller betale den faktiske pris for at få det holdt. Jeg finder det ikke rimeligt, at folkekirkemedlemmer i de sogne, hvor jeg har mine gravsteder, skal yde tilskud til mig via kirkeskatten. Enten må man skære igennem og sige, at hele kirkegårdsdriften finansieres af kirkeskatten, så udgiften fordeles på alle medlemmer, eller tage den fulde brugerbetaling, så den enkelte gravstedsejer betaler for sig selv. I første tilfælde kunne man spare en del administration. I andet tilfælde vil der stadig være en del fællesarealer, der må skattefinansieres.

Men endnu et aspekt må inddrages. På ren- og vedligeholdelsesområdet har menighedsrådet ikke monopolstatus. Den

enkelte kan selv holde familiens gravsted, bestille en gartner til det eller købe ydelsen hos menighedsrådet. Hvis menighedsrådet giver tilskud gennem kirkeskatten og dermed arbejder med urealistisk lave priser, vil en gartner ikke kunne gøre arbejdet til samme pris, og man står med en situation, hvor offentlige midler bruges til konkurrenceforvridning. Det hævdes undertiden, at for høje priser på renholdelse og især på legater kan få folk til at lade være med at lave aftaler med misligholdelse af kirkegården til følge. Men dækning af faktiske udgifter kan næppe karakteriseres som for høje priser. Jeg har ganske vist i eget sogn oplevet, at en gravstedsejer efter godt en halv snes år ønskede at holde op med at betale for renholdelse med den begrundelse, at menighedsrådet jo alligevel lod stenen stå. Det burde med udgangspunkt i denne og lignende situationer overvejes, om ikke der mere markant i gravstedsaftalerne burde pålægges gravstedsejere en ren- og vedligeholdelsespligt af gravstedet i fredningsperioden. Det vil jo stadig være op til dem at vælge, om de selv vil holde gravstedet eller købe sig til ydelsen. Og hvis kirkegården tager den faktiske pris, vil en gartner kunne konkurrere på lige fod.

2) Driftsøkonomien

Det vil altid koste skatte kroner at drive kirkegårde. De tider er længst forbi, hvor de kunne udlejes til afgræsning. Der vil ofte være store fællesarealer, som skal holdes i orden. Det er på mange måder ganske fint. Især i byerne vil kirkegårdene være et grønt åndehul for områdets beboere. Der er noget livsbekræftende i, at en vandretur i dødens have kan give mennesker mulighed for at ånde lidt friere end i gadernes bilos og støj. Jan Lindhardt foreslår på linje hermed (Danske kirkegårde 2005:13), at man overvejer at gengive kirkegårdene funktionen af at være samlingssted og tillige have. Under besøg i Guatemala har jeg på allehelgensdag i udpræget grad oplevet kirkegården som samlingssted, hvor de efterlevende samledes med madkurve hos deres døde. Det var for dem helt naturligt, for en dansker temmelig fremmedartet. Men overvejelsen som sådan er god. Også selv om kirkens hovedopgave ikke er at stå for parkdrift. Derfor må driftsøkonomien have et eftersyn ud over en justering af brugerbetalingen.

Også på dette område er der vel groft sagt to veje at gå: 1) at skabe kirkegårde, hvis fællesarealer er mindre arbejdskrævende end nu, og 2) at udvikle et samarbejde mellem kirkegårde, der gør, at de kan drives mere rationelt.

Vi tager det i modsat rækkefølge. Ordet rationelt vil nok skur-

re i manges øren; men det betyder bare fornuftigt. Og da menighedsrådene som kirkegårdsbestyrelser forvalter offentlige midler, kommer de ikke uden om at gøre sig nogle tanker om, hvordan det kan ske mest fornuftigt, om det f.eks. bedst sker i et samarbejde med en eller flere nabokirkegårde eller alene. En række menighedsråd har med den nuværende beskæftigelsessituation oplevet, at det er svært at fastholde deltidsansatte gravere eller gravermedhjælpere, hvilket naturligt må anspore til et samarbejde om at få skabt arbejdspladser med et vist antal fuldtidsmedarbejdere. Det er i den forbindelse vigtigt at få undersøgt, hvor store arbejdspladser med hvor mange medarbejdere der er mest økonomisk bæredygtige. Det gælder også på maskinområdet. Det mangler der mig bekendt endnu klare svar på. Men det må være muligt at indsamle erfaringer fra de steder, hvor samarbejder allerede er blevet etableret. Jeg er ret overbevist om, at der ikke bare er en økonomisk gevinst ved et vist samarbejde, men også en personalemessig gevinst. At det ikke er godt for mennesket at være alene, er også en sandhed, der gælder for medarbejdere på kirkegårde.

Jeg er ikke maskinstormer, men jævnligt dukker den kætteriske tanke op hos mig, at en mand med en rive måske kunne være lige så billig i drift som en løvsuger. Eller anderledes sagt. Jeg synes i høj grad, vi mangler nogle beregninger af, i hvilket omfang forskellige maskiner forbedrer driftsøkonomi og arbejdsmiljø. Der kunne måske endda komme en styrket social profil ud af det, hvis der blev plads til manden med riven. Kirkegårde har altid ændret udseende med tiden. Noget tyder på, at tidens trend er ved at svinge fra gravstedet som en lille kopi af parcelhushaven til skoven, jf. ansøgningerne om at få lov til at oprette "private" skovbegravelsespladser. På disse begravelsespladser vil vedligeholdelsesomkostningerne være minimale, og de vil nok kunne øve en vis tiltrækning på nogle.

Måske er tiden inde til, at fællesarealer på kirkegårdene ikke behøver at ligne græsplænen og buskettet eller stauvedet i parcelhushaven, men i nogen grad får et mere "vildt" og mindre plejekrævende udseende. Jeg har en fornemmelse af, at der i uddannelsen af landskabsarkitekter og skovfolk også arbejdes med kirkegårde og deres anlæg. Det kunne være spændende med en konkurrence om fremtidens kirkegård, hvor både kirkegårdens udseende og driftsøkonomi indgår på en måde, så begravelserne stadig er omgivet af højtids, og vi har et passende sted et begræde vore døde, tænke over deres liv og fejre deres højtidsdage.